

RÓZSAFFY DEZSŐ DR.: MŰVÉSZETI MÚZEUMOK A VIDÉKEN.

vidék, a jó magyar provincia, amely eddig jobbadán csak politizált, szüreti mulatságokat rendezett és ásitott — fisztelet a nagyon kevés kivételnek —, most egyszerre mértföldcsizmákban halad előre, ahogy germán magyarsággal mondanák. A vidék művészetért kérvényez a kultuszminisztériumba. Vidéki városok küldöttei jönnek-mennek, tárlatokat nézegetnek és nagy pénzeket jó és valódi műtárgyakat vesznek. Kolozsvártól—Pozsonyig, Marosvásárhely-, Aradtól—Komáromig valóságos kultúráláz uralkodik. Nagyarányú és költséges kulturházak épülnek, hogy kincsházai, templomai legyenek a művészetnek, oltárai a szépnak.

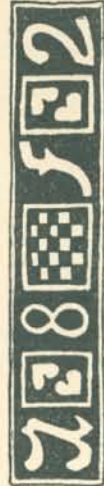
Bizonyos, hogy e változás, ha látszólag hirtelen jött is, nem önkényes jellegű s a néplélek fejlődésével kapcsolatos. A politikai jogok kiterjesztése érdekében erősen nyilvánuló expanzív főrekvés úgy látszik kulturai téren analóg jelenségeket vált ki.

Ilyen körülmények között időszerű felvetni a kérdést, milyen legyen a kulturház, a vidéki múzeum, hogy misszióját komolyan teljesíthesse? Milyen legyen alakra, berendezésre, hogyan működjék, miféle elvek szerint igazodjék? Olyan legyen-e, mint a nagy nyugateurópai képarchivumok, csupán kisebb arányra redukálva? Szépművészeti múzeum legyen en miniature? Mindjárt megmondhatjuk, hogy a vidéki múzeum nézetünk szerint ne ilyen legyen. A vidéki múzeum ne legyen kisebbitett mássa a nagy múzeumoknak, ha céljának és rendeltetésének eleven formában meg akar felelni. A képeknek és műtárgyaknak idő- és statisztikai rendben való beraktározása megteheti nevelő hatását a metropoliszban (bár erről is sokat írtak már pro és kontra), mert a metropolisz embere a kultúrtenyezők ezer fajtájával van állandóan kapcsolatban, melyek kisugárzásukat éreztetik vele szemben, de a vidéki embert a maga elszigeteltségében több bensőséggel kell felkarolnunk, ha érdeklődését, ízlését műszeretét helyes irányba akarjuk terelni. Itt a talaj sokkal szűzibb, érintetlenebb, tehát jóval mélyebben kell felszántani, ha azt akarjuk, hogy a művészeti nevelés ne legyen pusztá frázis s a kulturmisszióra való hivatkozás szemfényvesztő üresség.

Külföldön ezt rég belátták, bár igaz, hogy a belátottakat csak csekély részben valósították meg. De mielőtt behatóbb taglalásába mélyed-

nénk amaz elveknek, melyek alapján véleményünk szerint, a vidéki lakosság művészeti érzékét fejleszteni, ízlésének esztétikai nívóját emelni lehetne, vegyük figyelembe azokat a fő szempontokat, melyek a kulturház elhelyezését, külső alakját meghatározzák, ha azt akarjuk, hogy eszmei céljának meg is feleljen.

Az elsőt illetőleg mindenekelőtt kívánatos, hogy a múzeumi épület, vagy kulturpalota (nagy rokonszeny mutatkozik az utóbbi irányban, mely a művészeti gyűjteményen kívül könyvtárt, hangversenytermet stb. foglal magában) ne a város belsejében, utcák közé legyen ékelve és ha már nem lehet megfelelő tájképi környezetben vagy parkban (ez volna mindenesetre a legszebb megoldás; hiszen kevés eszközzel idilli kertek lehet elővarázsolni, némi előkészítő hangulat pedig szükséges a műélvezethez; de persze síflusos építkezéshez síflusos kertészet járuljon), álljon legalább egyedül. Azt már bajosabb megmondani, milyen stílusban építsünk; fölösleges is. Itt határokat szabni nem lehet. Minden az építész ízlésétől függ, akinek mindenesetre alkalmazkodnia kell a helyi körülményekhez. Építsen bármely stílusban, fő, hogy összhangban legyen a környezettel, a helyi építési móddal, a cél komolyságával és cifrázkodni ne akarjon. Nyugodt és harmonikus, előkelően mértéket tartó legyen a díszítésben. Bejárata, előcsarnoka a derűs, otthonos fogadtatás érzetét keltse, a nagy gyűjteményeknél szokásos részben impozáns, részben rideg hangulat helyett. Minden jó építkezésnek fő kelléke a logikus alaprajz, muzeális építkezésnél magától értetődik, hogy ez a szempont fokozott méltánylást érdemel. Hogy beosztása jól átgondolt és célszerű legyen, a gyakorlatiasság, tűzbiztonság, stb. kellékeinek mindenben megfelelő, azt ma már nem is szükséges hangoztatni. Ne a pillanatnyi szükséglet számára építsünk, hanem legalább egy negyed századdal előre. A művészeti gyűjtemény elhelyezésére szolgáló hat-nyolc-tíz felső világítású teremhez egy-két oldalvilágítású helyiség csatlakozzék (esetleg fülkeszerű beosztással a kisebb méretű festmények számára stb.). A technikai probléma megoldására itt is rendelkezésünkre áll már a tapasztalat s ha a Szépművészeti Múzeum első emeleti termei nem felelnek meg teljesen a jó világítás kellékeinek, viszont a II-od emeleti termek annál inkább, s a két megoldás között levő arányszám bizonyára kiadná a helyes mértéket. Vázlatos, ötletszerűséggel összevonva ezek a fő szempontok vonatkoznak a feladat architektonikus megoldására.

Somogyi tükörfák. Novák J. L. rajza. A Nemzeti Múzeum néprajzi osztályából.

Art paysan hongrois. Etuis en bois de miroirs de poche.

Nagy Sándor
rajza.

Már most miként működjék a vidéki múzeum, milyen legyen szervezése, leltári anyaga? Itt is példák állanak előttünk. Ruskin, a nagy angol reformátor, aki némileg egyoldalú és doktrinér álláspontjánál fogva, ha vétkezett is a szélesebb körű művészi megértés ellen, — művészetpedagógiai kérdésben ma is elsőrangú tekintély és nevét lehetetlen ki nem ejteni, amint művészeti nevelésről, vagy művészetterjesztésről van szó, Sheffieldben, a nagy angol gyárvárosban, melynek lakossága nagyrészt munkásokból áll, Ruskin már 1875-ben Munkás-múzeumot rendezett be. Lehet, hogy ez a múzeum — mint némelyek írják — nem felel meg céljának, s Ruskinnal szemben talán mégis barátjának, William Morrisnak volt igaza, aki szerint a szegény emberre nézve minden művészetnél fontosabb egy rúd szalonna bírása, lehet, mondom, hogy Morrisnak volt igaza (bár ily merev alakban azt sem hiszem), azonban ránk nézve nem az a fontos, hanem az elv, melyet Ruskin múzeuma berendezésénél követett. A nagy művészetapostol tudvalevőleg a művészet és természet egységének elvét hirdette s a „természeti szép” tanulmányozásáról akart a művészeti szép megértéséhez áttérni. Múzeuma naponta friss virágdísszel van felszerelve (a hagyományozó okmányba azt is megszabta, milyen virágokat kell választani!). A pompás, csillogó ásványi alakzatok mellett, az akváriumban színes halaknak s a tengerfenék képződményeinek misztériózus szépségeiben gyönyörködhetik a látogató. Tarka tollazatú madarak: kolibrik, pávák, papagályok járulnak ezekhez stb. Az összeválogatásnál nem a didaktikai, hanem az esztétikai szempont az irányadó. Ruskin szerint a természet műformáinak megismerése, szeretete legyen az első lépés, mely a művészet felsőbb birodalmába vezet. (Körülbelül ez elveket tette magáévá és egészítette ki utóbb a hamburgi Lichtwark, a művészeti nevelés hírneves apostola Németországban.) A természeti műformáktól Ruskin áttér azután a művészeti műformákhoz; ilyenek a szönyegek,

szövetek, miniatűrök, plakettek, könyvek. És megmagyarázza miért szép az egyik és miért nem az a másik, miért harmonikus az egyik színösszeállítás és miért kiabáló vagy zavaros a másik. A különböző vidékek tájképi szépségeit fényképekben mutatja be. Elvonulnak a néző előtt Svájc hófedte hegycsúcsai, Rajnamenti tájak, Spanyolország, Olaszország stb. természeti szépségei. Majd a téma komplikálódik és rámutat, hogyan alakítja, komponálja a festő képeit, hogyan vágja ki a természeti motívumot, hogy művészi képet kapjon belőle. Rajzok alapján magyarázza a kezek, kézmozdulatok kifejezésbeli jelentőségét. Megismertet az építés néhány remekével s rámutat, miként jelölte meg az építés, a festés fejlődésének irányát. Eredeti kép kevés van, talán egy sincs. Néhány, Ruskin és tanítványai készítette akvarell-másolat ismertet meg a praerafaelita olasz festés termékeivel. Ez sajnálatos egyoldalúsága és fogyatéka a múzeumnak, amely máskülönbben annyi friss ötletet produkált, hogy az ember szinte csodálkozik, miért nem vették ezt alapul, miért nem fejlesztették tovább. Nem azt mondjuk, hogy a Ruskin-múzeumot utánozni kellene. A sheffieldi intézet Munkás-múzeumnak készült, különleges igényeknek akart megfelelni, tehát azt nem utánozhatjuk. Arra azonban igenis törekedhetünk, hogy az ott megvalósított elvek figyelembe vételével igyekezzünk mi is itthon, különböző vidékeinken a különböző igényeknek, helyi, történelmi, politikai, gazdasági körülményeknek megfelelő múzeumokat létesíteni. Az ország különböző vidékein nagyszámmal vannak népművészeti emlékeink. A Ruskin-féle „természeti és művészeti egység” elveinek alapján, az illető vidék jellemző természeti szépségeiből kiindulva, a népművészet birodalmán keresztül kellene megtalálnunk a kivezető utat a finomultabb művészeti termékek megértéséhez és méltánylásához. Az anyag tehát a következő volna:

természet; népművészet; iparművészet (régi és modern); képzőművészet.
Az elrendezés lehetőség szerint interiőrszerű-

Nagy Sándor
rajza

leg történnék, azaz minden műtárgy korhű környezetben foglalna helyet. A régi és modern iparművészet — minden nyilvánulásában — a mindennapi élettel való kapcsolódása révén egyik főszköze lehet a művészeti ízlés fejlesztésére irányuló akciónak s azért számára — szakítva az eddig uralkodott felfogással — a múzeum felszerelésében és berendezésében megillető részt kell juttatni. Képzőművészetet és iparművészetet különválasztani, egyiket a másik rovására mellőzni, a kettőt szembeállítani kulturális bűn volna.

És itt ki kell térnünk az ú. n. vándormúzeumok kérdésére. Ez az intézmény, mely Németországban — Hagenben — bukkant fel először,* a különböző iparművészeti ágakat mutatja be, technikai, fejlődéstani és történeti szempontból. Az ötvösművészetet, a könyvkötészetet, szövéstet stb. ügyesen választott példák és megfelelő magyarázó-katalóguskíséretében teszik érthetővé a látogató előtt. Mint-hogy minden valóban jó iparművészetet az anyag determinál, az anyag szabja meg a tervező eszközeit és stílusát, elképzelhetjük, hogy a történeti fejlődésnek ilyen szellemű bemutatása az esztétikai ízlés fejlesztése szempontjából mily kiváló szolgáltatásokat tehet. Ily kollekciókat csekély összegért készen, egybeállítva lehet kölcsönképpen szerezni s városról városra utaztatni. Épülő vidéki múzeumaink, melyek időszakos kiállítások befogadására egy-két teremmel rendelkeznének, időközönként ily vándorkollekciók kicseréléséről egymás között megállapodást létesíthetnének.

Hasonló program kereszttulvitelére sehol annyi alkalom nem nyílik, mint éppen Magyarországon, amelynek majdnem minden vidékén találkozunk népművészeti emlékekkel, oly egységesen és jellemzően kialakult formában, mint egyes szláv vidékeken kívül talán sehol Európában.

Ami a múzeum képanyagát illeti, itt termé-

* A Velics-féle kalksburgi egyházművészeti múzeum is hasonló alapon van egybeállítva.

Nagy Sándor
rajza

Nagy Sándor
rajza

szetesen nem szabad túlzott követelésekkel előállanunk. Mindenesetre kívánatos, hogy minden vidéki múzeum művészi kvalitás dolgában elsőrendű anyagot mondhasson magának. Azonban az óhajtástól a megvalósulásig — ezer oknál fogva — tudjuk, mily nagy távolság van! Ha valaminek, úgy a művészeti propagálásnak eszközei és módjában reálisnak és mérsékeltnek kell lennie. Számolnia kell a közönség ízlésnivójával, de a történelmi értékek respektusát sem szabad figyelmen kívül hagynia. Ha igaz, hogy „non datur saltus in natura“ még igazabb, hogy „non datur saltus in cultura“. Az ízlésfejlesztés nem egyéb, mint ízléskorrigálás. A rosszból, a silányból, a fejletlenből lassú és állandó csiszolás útján lesz a jó, a kiváló, a tökéletes. Csak aki e fejlődéstörvényt betartani kész, vállalkozzék a művészeti nevelés nehéz és odaadást igénylő munkájára.

Az a vidéki múzeum, mely az előadott alapokon volna szervezve, nem holt leltári anyagot rejtegetne, hanem az eleven élettel volna állandó összefüggésben s mindenki számára érthető nyelven szólalna meg.

Szükséges természetesen, hogy a múzeumi vezetőség missziójának tudatában legyen. A legszebb elvek elsikkadnak, semmivé lesznek, ha nincs, aki odaadó, lelkes munkával propagálja őket s az eszmék csak annyit érnek, mint az emberek, akik hirdetik azokat. E szempontok figyelem előtt tartásával, magától értetődik, hogy minden vidéki múzeumot fel kellene szerelni előadási teremmel (vetítógéppel kapcsolatban természetesen) és olvasószobával, hol kisebb művészettörténelmi kézikönyvtár és néhány jelentősebb művészeti folyóirat (hazai és külföldi) álljon rendelkezésre.

Eszembe jut a derék, a nemes Eugène Carrière, ez a kiváló művész és emberszerető nagy lélek, aki annyi szépet és megbecsülendőt írt és beszélt a művészetéről és az életéről, mert e kettőt ő sem tudta elválasztani sohasem. „Le kellene menni az utcára — mon-

Nagy Sándor rajza.

dotta meggyőződéssel — és ott kellene az embereknek előadásokat tartani azokról, amiket látnak; mert akik a természetben levő dolgokat, azok jelentőségét, szépségét nem értik, hogyan értsék és méltányolják ugyanazt a művészet formanyelvén kifejezve!« És a lelkes agitátor elment a párisi természettudományi múzeumba és esztétikai előadásokat tartott az állati csontvázokról. Ezek az előadások végtelenül szépek, érdekesek, tanulságosak, fölemelőek s példái annak, mit lehet és kell még tenni az oktatás terén, mely szeret még mindig mindent rideg természetbúvár szemmel nézni s nem látja meg a dolgok mögött levő okokat. Nem forradalmi és nem is nagyon új ötletek ezek, annál nagyobb hiba, hogy Ruskin óta oly kevésbé haladtunk ilyen irányban valamit. Gyorsan élünk és nincs időnk újításokkal bibelődni. Pedig minden az eddigi sablonos keretek között mozgó művészet-terjesztő és fejlesztő akció szentelt víz és frott malaszt marad, míg bátrabb kézzel nem markolunk az ember mindennapi életébe, az

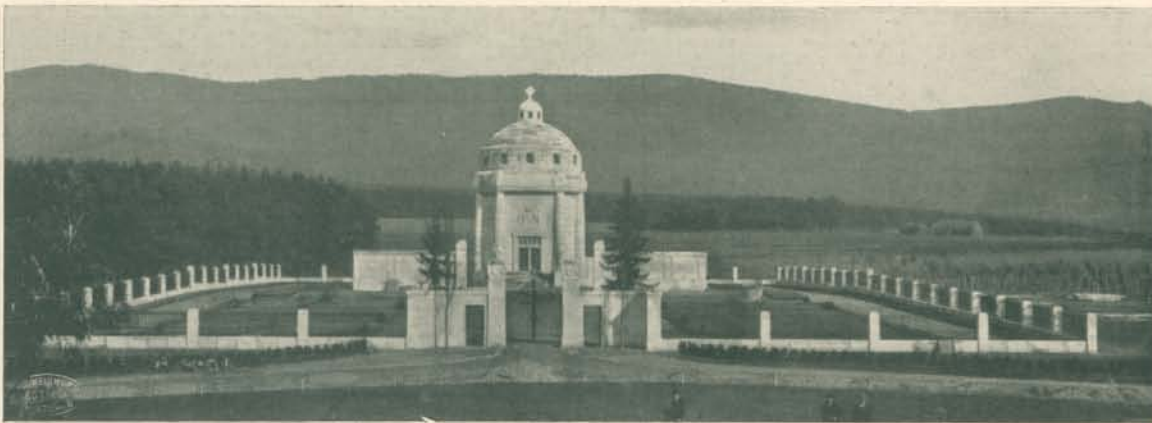
őt közelről és közvetlenül érintő dolgokba.

S mindezekért célszerű volna s kulturális haladásunkat nagyban előmozdítaná, ha a kultuskormány a vidéknek erre alkalmas gócpontján, egyetértésben az illető helyi érdekeltséggel mintamúzeum létesítését határozná el, mely mind technikai, mind egyéb szempontból megfelelné az imént ismertetett irányelveknek.

Ha eképpen folytatnók és kiépítenők azt a művészetpolitikát, melyet az iskolában már sikerrel megkezdünk, ha a nekilendülő művészeti decentralizációval kapcsolatban a vidéki múzeumokból életerős, helyesen és céltudatosan működő gépezeteket konstruálunk, akkor egy-két évtized múlva észre fogjuk venni a központtól félreeső lakosság ízlésnévelésének emelkedését. Minthogy a népművészet mindinkább kiveszőben van, az egyetlen és célhoz vezető eszköz a sokhelyt megtevő művészi érzék fenntartásához, fejlesztéséhez, tudatos kialakításához a jól szervezett vidéki múzeumokban van.

Nagy Sándor rajza.

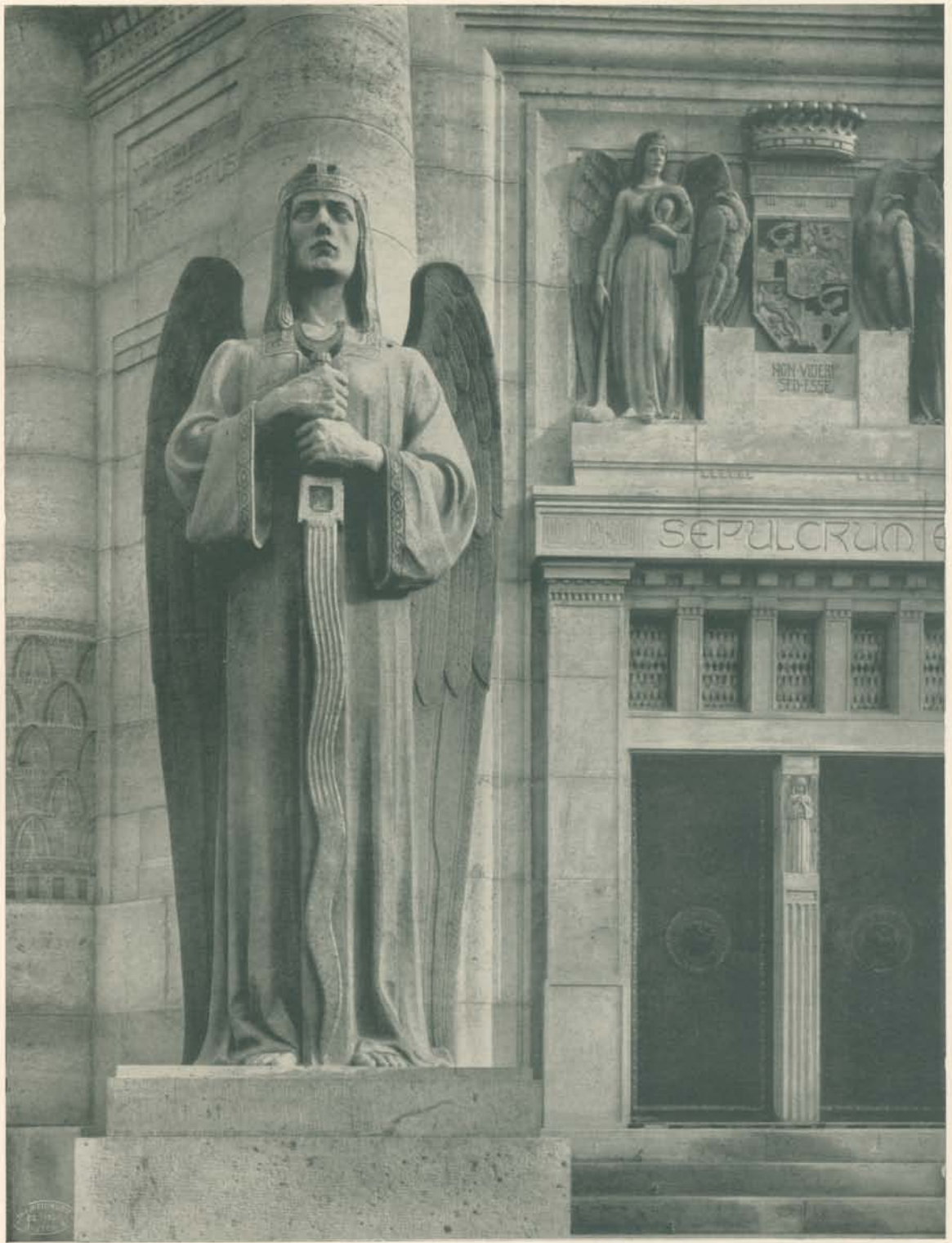
167.

168.

167—168. Berndl R.: Andrásy Dénes gróf és neje Franciska grófné mauzoleuma Krasznahorkán.

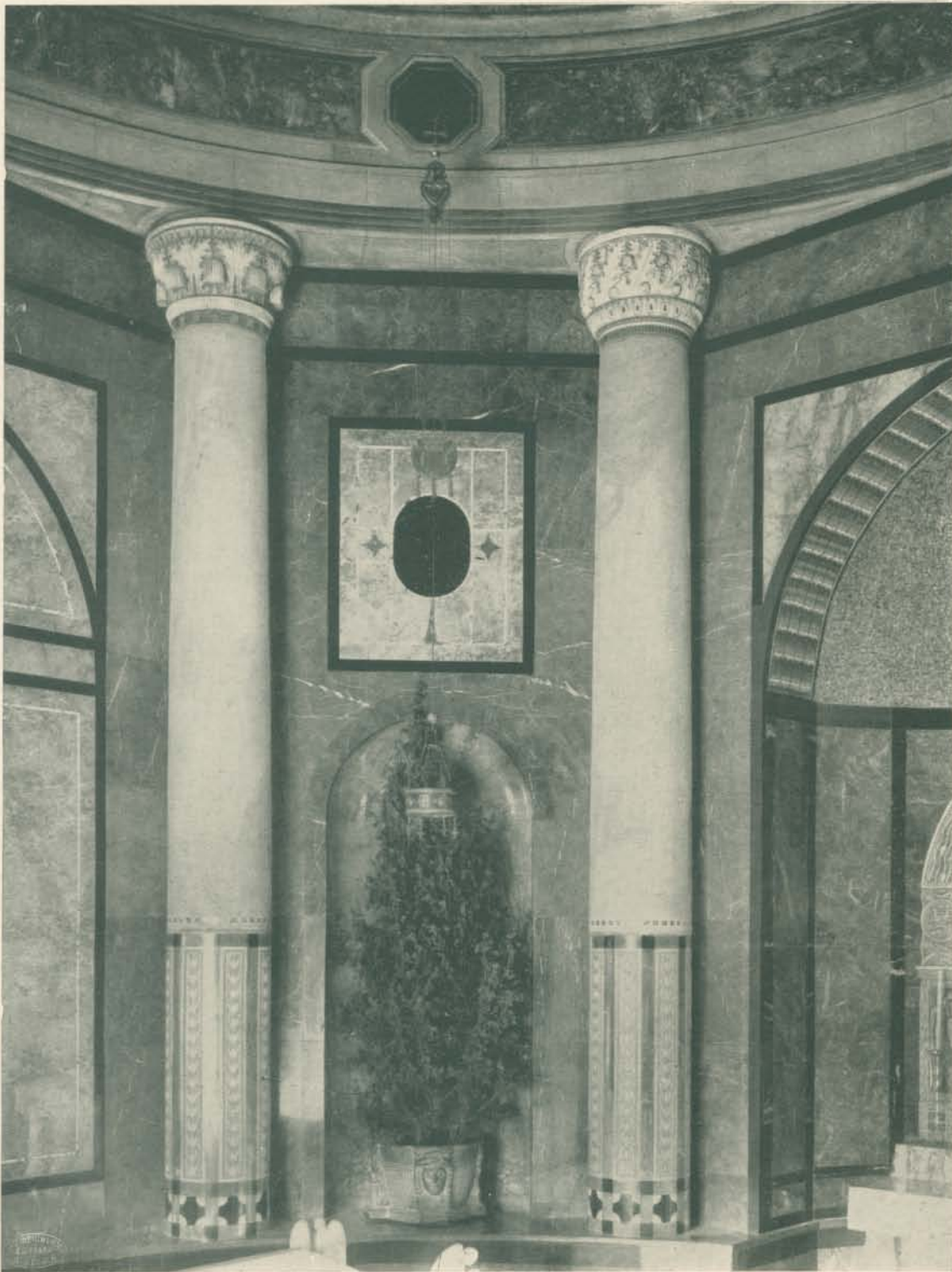
167—168. Mausolée du Comte et de la Comtesse Andrassy à Krasznahorka (Hongrie).

169.

169. Frick M.: A krasznahorkai mauzoleum. A főbejáró előtti levő kőangyal.

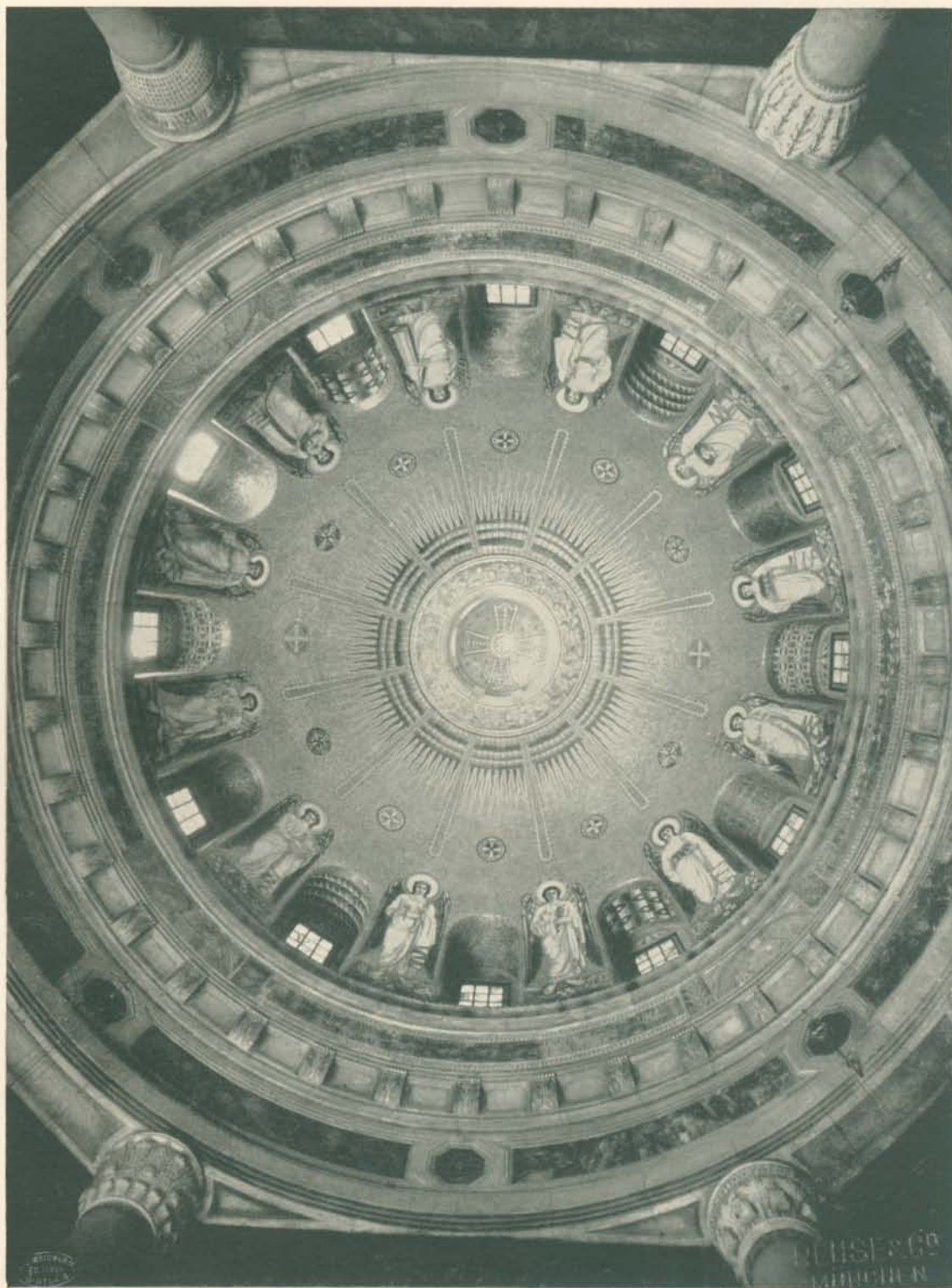
169. Mausolée à Krasznahorka. Ange sculpté en pierre.

170.

170. A krasznahorkai mauzoleum belső pillére.

170. Pillier dans le mausolée à Krasznahorka.

171.

171. A krasznahorkai mauzoleum kupolájának mozaikképe. 171. Coupole ornée de mosaïque du mausolée à Krasznahorka.

172.

172. A krasznahorkai mauzoleum oltára.

172. L'autel du mausolée à Krasznahorka.

173.

173. A krasznahorkai mauzoleum: Gróf Andrassy Dénes
kőkoporsója.

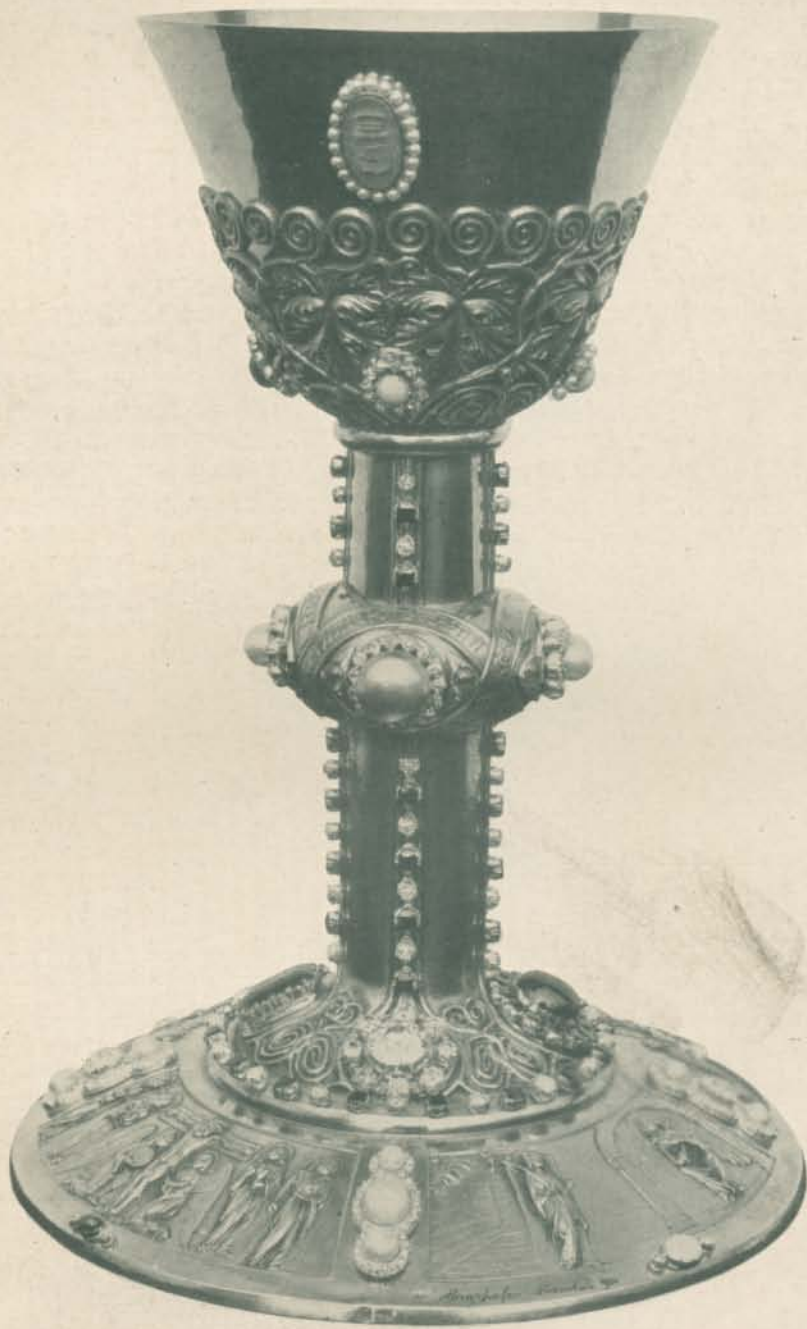
173. Sarcophage du Comte D. Andrassy.

174.

174. A krasznahorkai mauzoleum: Gróf Andrassy Dénes kőkoporsójának hátsó lapja.

174. Mausolée à Krasznahorka: Sarcophage du Comte Andrassy. Face postérieure.

175.

175. Mayrhofer A.: Andrásy Franciska grófné ékszereiből készült aranykehely.

175. Calice en or composé d'objets de parure de la Comtesse F. Andrásy.